

UTICAJ MENTALNE ZAGAĐENOSTI NA ŽIVOTNU SREDINU

Vesna Dabetić-Trogrlić

Univerzitet Sinergija – Pravni fakultet u Bijeljini
Republika Srpska, Bijeljina, Raje Baničića bb
vesnadabetic@yahoo.com

Sažetak: Ekološke sposobnosti koje su nam potrebne da bi danas opstali, moraju biti kolektivna ekološka inteligencija, koju usvajamo i savladavamo kao vrsta i koja je raspoređeno prisutna na Planeti. Samo kolektivna ekološka inteligencija može biti pokretač ostvarenja i primene egzistencijalnih ljudskih prava, a jer primenu neće svoditi na običan automatizam, niti je transformisati u pretorsku praksu.

Ključne reči: kolektivna ekološka inteligencija, prirodno pravo

Abstract: Environmental capabilities that we need to survive today, must be a collective ecological intelligence, they embrace and overcome as a species and is distributed presence on the planet. Only collective ecological intelligence can be a driver and the application of existential realization of human rights, and because the application will not be reduced to simple automatic process, nor is transformed into a Praetorian practice.

Key words: collective ecological intelligence, natural law.

1. UVOD

Preuslov prava na zdrav život tj. odsustvo mentalne zagađenosti je zdrava životna sredina. Svaki čovek ima pravo na zdrav i produktivan život u skladu sa prirodom. Otuda svako ima dužnost, a posebno država kao subjekt zaštite, da preduzima odgovarajuće mere u cilju očuvanja, zaštite i obnavljanja životne sredine, kao i sprečavanja, smanjivanja ili sanacije svih oblika zagađivanja životne sredine¹.

Mnoga prošla društva su se raspala živeći u uverenju da je njihov način života održiv, pa nepripremljena u suočavanju sa krizom, više nisu bila u stanju da preduzmu potrebne društvene, ekonomske i političke promene nužne za dalji opstanak². To je zato što životna sredina može da podnese narušavanje samo do određene mere³. Problem sa kojim se moderna društva suočavaju iznikao je iz načina na koji su evoluirala i naročito iz velikih promena u poslednje dve stotine godina. Na početku tzv. planetarne ere savremeni svet i njegova tehnička civilizacija stravičnom progresijom umnožava štetne događaje, kao što su npr. one štete koje potiču od nuklearne energije. Naučno nekontrolisano korišćenje i prekomerna eksploatacija prirodnih resursa, masovna upotreba pogona pomoću različitih vrsta energija, nekontrolisana upotreba različitih tehnologija, opšta automatizacija života savremenog čoveka, u uslovima mira i relativno stabilnih društvenih institucija, dovode do ugroženosti

¹ Član 2. Zakona o zaštiti životne sredine ("Službeni glasnik RS" br. 135/2004, 36/2009, 72/2009 i 43/2011)

² C. Ponting, 2009., Ekološka istorija sveta – Životna sredina i propast velikih civilizacija, Odiseja, str. 438

³ Arheolog Leonard Vuli je 1936. godine u svojoj knjizi "Ur haldejski" napisao sledeće: "Samo onima koji su videli pustinju Mesopotamije činiće se evociranje drevnog sveta gotovo čudesnim, toliko je potpun kontrast između prošlosti i sadašnjosti... a još je teže shvatiti da je ova pustoš ikada cvetala, donosila plodove i hranila čitav jedan svet. Zašto, ako je Ur bio prestonica, ako je Sumer bio žitnica, zašto su ljudi iščezli, a zemlja se ugasila?" - Alan Beeby, Anne-Maria Brennan, Osnove ekologije, Clio, Subotica, 2008., str. 326

geosfere i biosfere, a žrtva je uvek i samo čovek. Posledice navedenih aktivnosti čoveka, zabrinjavajuće su: pijaća voda postaje deficitarna, a druge vode – podzemne i površinske, kao i vode jezera, reka, okeana i mora dostižu zabrinjavajući stepen zagađenosti; obradivo zemljište je enormno smanjeno čime se dovodi u opasnost neophodna potreba ishrane milijardi ljudi; ozonski omotač je u celini narušen; šume i prašume se zabrinjavajuće uništavaju što dovodi do klimatskih promena i poremećaja; flora i fauna su ugrožene prekomernim nestankom pojedinih biljnih i životinjskih vrsta; ispuštanje, emitovanje ili unošenje u vazduh, zemljište ili vodu određenih količina supstanci jonizujućeg zračenja dovodi do smrti ili teških povreda ljudi; preterano stvaranje buke, deponije otpada, naročito nuklearnog, dovode do ugrožavanja životne sredine preko mere društvene i pravne tolerancije. S druge strane, oružani sukobi i razne vrste organizovanog nasilja nad ljudima i prirodom, zloupotreba različitih vrsta akumulirane energije (posebno hemijske) i svako antiumno ponašanje prouzrokovano mentalnom zagađenošću o kojoj je već bilo reči, dovodi ili preti da dovede do masovnog uništenja ljudi, a podrazumeva drastično kršenje ljudskog prava na zdravu životnu sredinu.

Dobro je što je savremeni svet, ipak zakoračio na put ostvarenja ljudskog prava na zdravu životnu sredinu: svetski samit o životnoj sredini održan je pod okriljem Ujedinjenih nacija 3-4 juna 1992. godine u Rio de Janeiro u Brazilu i tom prilikom su, na Konferenciji Ujedinjenih nacija o životnoj sredini i razvoju, usvojena dva značajna dokumenta i to Rio Deklaracija o životnoj sredini i razvoju¹ i Agenda 21². I pored toga, proklamovanje ovog ljudskog prava, u potpunosti je kompromitovano u situaciji kad ogroman broj ljudi u određenim delovima naše Planete, umire od gladi ili živi u uslovima ekstremnog siromaštava i bede, a još uvek ništa nije preduzeto kako bi se ta negativna slika promenila.

Naša je namera da iznesemo novi pogled o uticaju mentalne zagađenosti na životnu sredinu i njenu zagađenost. Koncept životne sredine podrazumeva “održivi razvoj” i u tom smislu predočava mere za sprečavanje ili sanaciju fizičke zagađenosti životne sredine, ali se ne bavi pitanjem da li i u kojoj meri mentalno zagađen čovek može naneti štetu zdravoj životnoj sredini. Ako je kvalitet životne sredine njeno stanje koje se iskazuje fizičkim, hemijskim, biološkim, estetskim i drugim indikatorima³, skloni smo da opravdano smatramo da je jedan od “drugih indikatora” i mentalno zdravlje čoveka. Isto onako, kako se geosfera i biosfera uzima u obzir, kad je reč o poštediti životne sredine, tako treba uzeti u obzir i sociosferu i njenu patologiju. Zar inače, sve ljudske aktivnosti usmerene na masovno uništavanje ljudi, nisu zapravo proizvod mentalne zagađenosti samih “gospodara vremena i prostora”.

¹ Rio Deklaracija predstavlja skup osnovnih načela na kojima se zasniva ponašanje pojedinaca i država u pogledu rešavanja pitanja životne sredine i ostvarivanja održivog razvoja. Ukupno 27 načela izražavaju nameru da se njihovom primenom dostigne stanje zaštite integriteta globalnog sistema životne sredine i razvoja. Posebno je značajno treće i četvrto načelo. Trećim načelom je ustanovljeno pravo na razvoj koje će se ostvarivati pravičnim spajanjem potreba sadašnjih i budućih generacija na razvoj i životnu sredinu. Četvrtim načelom, održiv razvoj je proglašen za cilj, a zaštita životne sredine se u postizanju tog cilja smatra integralnim delom procesa razvoja, tako da se izričito isključuje mogućnost izolovanog tretiranja životne sredine.

² Agenda 21 predstavlja usaglašeni program rada na nivou međunarodne zajednice, kojim su istaknuti prioriteti u oblasti životne sredine za ulazak u XXI vek. U izveštaju o Agendi za razvoj, podnetom Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, “formiranje” Agende se objašnjava konstatacijom da je “razvoj osnovno ljudsko pravo” i da je “razvoj najsigurniji osnov za mir”, a kao “dimenzije razvoja” se navode: A. Mir kao osnova; B. Privreda kao pokretač napretka; C. Čovekova sredina kao osnova za održivost; D. Pravda kao oslonac društva i E. Demokratija kao dobra vladavina. U delu C. koji se odnosi na čovekovu (životnu) sredinu, izražen je stav da “razvoj i čovekova sredina nisu odvojeni koncepti” i da se “ne možemo uspešno nositi sa njima ako nisu u sprezi”.

³ Član 3. stav 3. Zakona o zaštiti životne sredine (“Službeni glasnik RS” br. 135/2004, 36/2009, 72/2009 i 43/2011)

2. ČOVEK KAO DEO I DELO PRIRODE

Po rečima Getea, prirodom smo okruženi i obgrljeni, bez moći da iz nje izidemo i bez moći da u nju dublje uđemo; nezamoljena i neupozorena, ona nas uzima u kružni tok svog plesa i bavi se nama sve dok se ne zamorimo i ispadnemo iz njenog naručja; ona večno stvara nove oblike; što postoji još nikada nije bilo, a što je bilo, ponovo neće doći; sve je novo, a ipak, uvek staro; živimo usred nje, a tuđi smo joj; ona neprekidno govori sa nama, a ne odaje nam svoju tajnu; neprestano delujemo na nju, a ipak nemamo moći nad njom¹.

Čovek je i deo i delo prirode; Priroda ga je stvorila, ona ga održava i umnožava². Različiti oblici života na Zemlji, među kojima i ljudi, ne postoje nezavisno jedni od drugih, svi su deo ekosistema³. Postoje samo različiti tipovi ekosistema⁴. Dakle, različiti tipovi ekosistema stoje u uzočno-posledničnoj vezi jedni sa drugima. Međutim, čovek pati od ogromne zajedničke psihološke slepe mrlje zbog koje nastaje razdor između kolektivne uloge čoveka u stvaranju opasnosti i štete koju one nanose. Milenijumi nakon praskozorja civilizacije svedoče o sporom, ali sigurnom pojavljivanju novih vrsta opasnosti od kojih smo izdvojili mentalnu zagađenost koja zapravo zaobilazi urođene opazajne alarme čoveka. Promena koja nastaje mentalnom zagađenošću zapravo zbunjuje sistem za uzbunu u mozgu, zbog čega se mora uložiti značajno primetan napor za razumevanje opazajne dileme. Čovek, kao nesavršeno biće, opazajno je ograničen limitima koji i sami ostaju izvan njegove percepcije. Ljudski mozak je nepripremljen za pretnju koju mentalna zagađenost nosi na ekološkom frontu: ta pretnja pristizuje polako, kako na mikroskopskom, tako i na globalnom nivou. Ekološke promene koje signaliziraju nadolazeću opasnost nalaze se ispod praga osetljivosti da bi ih čulni sistemi uopšte mogli registrovati, jer čovek nema detektore za maglovite izvore opasnosti niti nagonisku reakciju na njih. Ali da bi preživeli danas, moramo zapažati opasnosti koje su iza naših pragova percepcije, moramo nevidljivo učiniti vidljivim.

U prirodi se komunicira, nema jedinke koja ne održava odnose sa drugim bićima iz sopstvene ili druge vrste i ti odnosi su izuzetno specifični. Ne treba zaboraviti brojne primere što proizlaze iz zakona prirode, kao što su poruke od one "Pomozi bližnjem svom" pa do onih surovih "Pojeđi bližnjeg svog" i "Otruj bližnjeg svog". Upravo u toj specifičnoj i po svemu magičnoj komunikaciji u okviru istog i između dva ili više različitih tipova ekosistema, stoje nevidljivi uticaji koji predstavljaju možda najvažniji aspekt ekološke štete čija žrtva je čovek. Naučno je već verifikovano da su mnogi nervni i emocionalni poremećaji, povišen krvni pritisak, stomačni i duodenalni ulceri, bubrežni i kardiovaskularni poremećaji, neki tipovi seksualnih poremećaja, suštinski vezani za stres. Zbog toga je stres gotovo nesavladiv individualni i društveni problem tj. problem individualne i društvene egzistencije⁵, o čemu je već bilo reči. Ako se stres ne posmatra samo kao problem društvene egzistencije sa stanovišta neprijatnih i čak smrtonosnih stimulusa koje proizvodi kod svake pojedine individue, već sa stanovišta uticaja čovekovog stresa na stres svih živih bića koja ga okružuju tj. na stres čovekove životne sredine, onda se to mora potkrepiti primerima u polju komunikacije svih živih bića.

3. PRIMERI KOMUNIKACIJE U PRIRODI

¹ S. Perović, 2010., Prostorne dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9, str. LXXXIII

² S. Perović, 2009., Vremenske dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9, str. 3

³ Ekosistem – termin kojim se označava zajednica organizama i njihove životne sredine

⁴ Clive Ponting, isto delo, str. 22

⁵ D. Kosović, 1997., Stres, Savana – Beograd i Unireks – Podgorica, str. 16

Dugo je među naučnicima bilo uvreženo shvatanje da biljke nemaju “nervni sistem”, sve dok devedesetih godina XX veka, naučnici J. F. Thain i D.C. Wildon sa Univerziteta u Oxford-u, nisu dokazali postojanje električnih potencijala koji nastaju usled stimulusa – povrede biljke. Paradajz na kojem su vršili eksperimente pokazao je pravi fenomen zarastanja na mestu povrede, ali fenomen uzvraćenog udara – zarastanje se dogodilo uvećanjem drvenog sadržaja. Spoznaja o širenju električnog talasa proširena je i spoznajom da je biljka sposobna da taj signal zapamti najverovatnije zbog stresa kojem je usled povrede bila izložena. Postojanje pamćenja kod biljaka provereno je u prvoj fazi, na taj način što su naučnici kod divlje tikve na internodusima – delu stabljike koji odvaja dva lista, simulirali agresiju trljanjem usled čega je internodus usporio rast i proizveo više drvenih vlakana nego što se to dogodilo kod druge divlje tikve koja nije bila napadnuta. U drugoj fazi, zasejana je kultura vlakana tkiva napadnute divlje tikve u veštačkom i hranljivom supstratu, čime je dobijena primarna kultura – kalus nastala od brojnih istovetnih ćelija napadnute divlje tikve, iz kalusa je kasnije uziman uzorak koji je zasađivan i dalje iz uzorka uziman uzorak itd. Naučnici su dokazali da se “podkulture” sećaju prvobitne iritacije tj. napada i to sve do četvrte generacije obzirom da je količina drvenog sadržaja u tkivu rasla sa svakom generacijom¹.

Radi odgovora na pitanje da li biljke imaju neki suptilan način da odbiju predatorske napade životinja odnosno da li imaju mehanizam koji je u stanju da reguliše učestalost i intenzitet predacije, naučnici A. T. Baldwin i J. C. Schultz su, nakon sprovedenih eksperimenata u Finskoj, SAD-u Južnoj Africi, u prvoj deceniji osamdesetih godina XX veka, uništavanjem jednog dela lišća topole, javora ili hrasta, utvrdili da ostatak biljke uzvraća udarac uvećanim ispuštanjem raznih supstanci, naročito tanina, od kojih nijedna nije jestiva za biljojede. Takođe su utvrdili da nenapadnute biljke koje su rasle u blizini napadnutih, reaguju na isti način kao i povređene. Zaključili su da biljke međusobno komuniciraju putem gasa etilena – hormona u gasovitom stanju, koji kad ga ispusti povređena biljka, reaguje na sve njene organe i na biljke u blizini, tako da povređene biljke i “informisane” biljke više ne predstavljaju zadovoljavajuću hranu². Farmeri iz Transvala gaje kudua - vrstu antilope, koji se hrani lišćem akacije tipične za afričku savanu; kudui brste lišće malo-ovamo, malo-onamo, ali nikad ne završavaju obrok na mestu na kojem su započeli; 1981. godine farmeri su pronašli kudue uginule od gladi pored zelenih akacija koje su očigledno odbili da obrste. Dve godine kasnije, profesor Van Hoven sa Univerziteta u Pretoriji, podvrgao je autopsiji uginule kudue i u njihovim stomacima otkrio velike količine nesvarenog lišća sa visokim procentom tanina. Da bi saznali šta se dogodilo, istraživanje je nastavljeno uz pomoć naučnika sa Instituta za agronomsko istraživanje i grupi studenata je dat zadatak da u cilju jake predacije bičuju akacije štapovima i kaiševima usled čega je na akaciji lišće bukvalno rastrgnuto, a nesrećna akacija je sigurno smatrala da ju je napala horda kudua. Nakon analize lišća išibanih akacija, konstatovano je da je petnaest minuta posle napada količina tanina u akaciji značajno porasla, a posle dva sata količina tanina dostigla je i dva i po puta inicijalnu količinu, usled čega je lišće postalo nesvarljivo i nejestivo. Kad je prestao predatorski napad na akaciju, stopa tanina se postupno vratila na normalu koju je dostigla u roku od pet sati. Analizirano je i lišće pošteđenih akacija na udaljenosti tri metra od povređene akacije i takođe je utvrđeno da je došlo do povećane proizvodnje tanina, što znači da je povređena biljka poslala poruku pošteđenoj biljci tj. informisala je pošteđene biljke da “povedu računa”³. Bilo bi zanimljivo saznati šta poručuju odnosno šta govore biljke.

¹ J.M. Pelt i F. Steffan, 2010., Tajni govor prirode, Geopolitika izdavaštvo, Beograd, str. 105

² J.M. Pelt i F. Steffan, isto delo, str. 66

³ J.M. Pelt i Franck Steffan, isto delo, str. 69

Prve informacije o osetljivosti biljaka saopštio je Jagadis Chandra Bose iz Indije, koji je biljke različitih vrsta (repu, šargarepu, drvo kestena) podvrgao elektrošokovima i zapazio reakcije analogne onima u ljudskim mišićima; na taj način je prvi krajem XIX veka naslutio ulogu struje u životu biljaka, ulogu koju je zapadna kultura otkrila tek vek kasnije. Šezdesetih godina XX veka, Cleve Backster¹ je došao na ideju da elektrode poligrafa poveže sa listom svoje dracene potopivši list u šolju sa vreloom kafom; eksperiment nije uspeo jer je reakcija bila beznačajna; zatim je smislio mnogo opasniji način ugrožavanja, da spali list koji je povezan sa elektrodama. Istog trenutka kada se vizija plamena ukazala u njegovim mislima, a pre nego što je posegnuo za šibicom, kazaljka poligrafa je naglo na zapisu prikazala produženu krivu nagore; pomislio je da je biljka pogodila njegove misli. Ovaj samouki naučnik, uprkos skepticizmu naučnog sveta, koji je njegove eksperimente smestio u anale botaničke fikcije, nastavio je sa eksperimentima u nameri da dokaže da biljke reaguju sa velikom osetljivošću ne samo na agresije, već i na agresivne namere koje su usmerene ka njima. Svoju teoriju, Backster zasniva na osnovu posmatranja iznenadne oscilacije kazaljke galvanometra njegovog detektora laži, tvrdeći da kad neprijateljski nastrojena osoba uđe u prostoriju, proizvedena "biljna emocija" se istog trena emituje na aparatu jakim oscilacijama, koje se ne proizvode kad je osoba prijateljski raspoložena. Sledeći Backstera, hemičar Marcel Vogel je nastavio eksperimente u cilju da ukaže na značaj čovekove indukcije na biljku. Povezavši biljku na elektroencefalogram, Marcel Vogel je konstatovao da se biljka uvek odmarala ili dremala kad bi se čovek odmarao ili meditirao praktikujući jogu ili zen; ustvrdio je da su ljudi i biljke u pravoj osmozi, pa kad je čovek pod stresom, stres se prenosi na biljku². Bilo bi zanimljivo saznati da li biljke imaju "dušu".

Šezdesetih godina XX veka, botaničar Dr Singh je, upoređujući rezultate dobijene u eksperimentalnom polju, u kojem su biljke bile izložene muzici i kontrolnom polju u kojem nisu bile izložene muzici, u svojim esejima ukazao da biljke u eksperimentalnom polju brže rastu i krepnije su. Biolog Dorothi Retallack je sedamdesetih godina XX veka, sprovela eksperimente o uticaju muzike na biljke i došla do zaključka da je omiljena muzika biljaka orijentalna muzika (posebno "raga" na žičanim instrumentima) koja dovodi čak i do dvostrukog ubrzanja ritma njihovog rasta, na drugom mestu je klasična muzika uz posebnu naklonost prema Johanu Sbestijanu Bahu i na poslednjem mestu je džez pod uslovom da nema perkusija. Kad su u pitanju drugi pravci u muzici, kao "rok", "hard" ili "esid", zaključila je da u dužem ili čak kraćem vremenskom periodu, ovi pravci u muzici mogu da dovedu do nepopravljivih lezija kod biljaka. Nakon ovog eksperimenta usledio je čitav niz eksperimenata u cilju da se utvrdi da li su biljke osetljive na muziku. Joel Sternheimer je primenom pojmova kvantne fizike matematički dokazivao postojanje talasa koji povezuju međusobno različite "skale" jednog sistema kvantnih korpuskula. Eksperimentišući na kulturama paradajza, Sternheimer je ukazao da odgovarajuća muzika olakšava sintezu proteina korisnih za ljudski organizam. Tako je muzika počela da služi u agroprehrambene svrhe, u čemu prednjači Japan jer primenjuje muziku za poboljšanje fermentacije kvasca koji se koristi u proizvodnji sira od soje. Koristeći se principom koji podrazumeva primenu muzike za dobijanje proizvoda čiji se kvalitet ukusa razlikuje, u toku su istraživanja koja će omogućiti poboljšanje pripreme i proizvodnje alkohola. Sternheimer-ova istraživanja nastavio je Jean-Claude Perez, koji je komponujući muzičke sekvence u skladu sa strukturom DNK, ukazao da se raspored slova tj.

¹ Cleve Backster – najveći američki specijalista za detektovanje laži, od njega je učila policija i agenti obezbeđenja iz celog sveta; po uobičajenoj policijskoj proceduri, elektrode poligrafa – aparata koji služi za detektovanje laži, povezuju se sa sumnjivim licem, licu se postavljaju brižljivo formulisana pitanja koja izazivaju dovoljno jaku reakciju na oscilacije kazaljki poligrafa, a zatim se laž detektuje na osnovu karakterističnih oscilacija kazaljki i zapisa dobijenog naglim poskakivanjem kazaljki.

² Jean-Marie Pelt i Franck Steffan, isto delo, str. 125-127

abeceda života, ne stvara pukim slučajem, već na osnovu harmonija koje nastaju u skladu sa poznatim Fabonačijevim nizom, u kojem zbir prethodna dva broja daje vrednost narednog člana niza: 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21 itd. Po uzoru na harmoniju prilikom distribucije četiri baze DNK, Jean-Claude Perez je komponovao “muziku gena” koja može predstavljati muziku određenog ljudskog genoma kao i genoma biljke, a sadrži ga i žižak iz perioda dinosaura¹. Bilo bi zanimljivo saznati šta nam pevaju suncokret ili bela rada.

4. PREDATORSTVO I “ODRŽIVI RAZVOJ”

Izneti primeri ukazuju na neraskidivu povezanost ljudskog i biljnog sveta, ali mi insistiramo ne samo na fiziološkoj, već i psihološkoj vezi². Ako su biljke sposobne da osećaju i pamte, ako reaguju na predatorstvo, što je naučno dokazano, onda će reagovati i na stres čoveka koji je u njihovoj blizini. Stres nije ništa drugo do specifična predacija na dušu čoveka, a time i “dušu” biljke. O životinjskom svetu, nema potrebe govoriti, jer se odavno zna da su životinje sposobne za sve vrste emocija; u kontekstu “mentalne zagađenosti”, podsetimo se samo fenomena “ludih krava”. Reagujući na muziku, koja ih očito čini srećnima, biljke uzvraćaju čoveku tako što postaju kvalitetna hrana. Uostalom, nije nepoznata nova verzija “medicine uz pomoć biljaka”³ koja je pod anglosaksonskim uticajima nastavila da se razvija i u Japanu, a zasnovana je na intimnoj, neposrednoj i intuitivnoj misterioznoj povezanosti čoveka i biljke u njihovoj posebnoj komunikaciji. Ovo je druga verzija “zelene ruke” koja se shvata kao “zelena duša” i nije i ne može biti privilegija samo onih koji su upoznati sa biljkama kroz racionalni i naučni pristup; naprotiv, biljke daju čoveku mnogo toga pod uslovom da se otvori za njihovu lepotu, nežnost, njihove “običaje i ponašanja” koja su u dubokom životnom jedinstvu sa ljudskim običajima i ponašanjima. Iako smo u domenu fikcije, smatramo da je za sada nevidljiv, ali sasvim moguć fenomen stresa biljnog sveta usled ljudskog stresa. Pasivizacija u odnosu na pitanje ovog fenomena i prihvatanje njegove ne/realnosti kao nečeg normalnog, samo po sebi nije normalno. Ako biljni svet na fizičku predaciju reaguje svojom nejestivošću, onda je svakako moguće da na isti način reaguje i na psihološku predaciju, usled stresa prenetog mu čovekovim stresom. Pitanje je samo kako će biljni svet reagovati na preneti mu stres, da li uvećanjem drvenog sadržaja ili otrovom; u svakom slučaju reakcija ne može biti poželjna za čoveka jer je takva biljka nejestiva.

Ako ostavimo po strani iznetu fikciju, koja će možda podstaći entuzijaste, u svakom slučaju se problem mentalne zagađenosti mora videti kao perfektna “negativna” slika međuzavisnosti ljudskog predatorstva i pustoši njegove životne sredine koja za žrtvu ima čoveka. Samo mentalno zagađen čovek može da stvara veštački svet u toj meri da u sukobu sa prirodnim, prirodni svet izgubi bitku. Problem svih ljudskih društava je obezbeđivanje hrane, odeće, zaklona i drugih dobara na način koji ne bi omogućio njihovu životnu sredinu da ih i dalje izdržava. Izazov je za ljudsko društvo da prepozna nivo na kojem životna sredina postaje previše narušena i da pronađe način da na to adekvatno odgovori. Čovek može preživeti jedino tako što će razumeti prirodne sisteme oko sebe i prilagoditi im se, osmišljavajući načine života koji najbolje komuniciraju sa tim sistemima. Mentalnu zagađenost hitno mora zameniti ekološka inteligencija kao sposobnost čoveka da se prilagodi svom ekološkom kutku⁴, a danas je taj kutak cela Planeta, jer čovek nema mogućnosti da napusti Planetu.

¹ Jean-Marie Pelt i Franck Steffan, isto delo, str. 133 do 141

² George Plaisance, Foret et santé, Guide pratique de sylvothérapie, Dangles, edicija “Ecologie et survie”, Paris, 1985., str. 88

³ Jean-Marie Pelt i Franck Steffan, isto delo, str. 143

⁴ Daniel Goleman, Ekološka inteligencija, Geopolitika izdavaštvo, Beograd, 2010., str. 37

“Ekološka” se odnosi na razumevanje organizama i njihovih ekosistema, a “inteligencija” podrazumeva kapacitet da se uči iz iskustva i efikasno ophodi prema svojoj okolini.

“Održivi razvoj” bi, prema tome, podrazumevao ekološki inteligentnog čoveka koji je izašao iz bezlične mreže postvarenog sveta, iz svoje jednodimenzionalnosti. Čovek mora prepoznati potrebu da živi još neki aspekt svoje egzistencije, osim aspekta robota i roba svojih strasti i opsesivnih ideja. Mora prepoznati potrebu da “pročita” katastrofizam sumorne slike sadašnjosti i budućnosti civilizacije i odredi se prema svojim polivalentnim mogućnostima. To je put na kojem je sasvim izvesno da će doći do svih vrsta altruizma koji će mu omogućiti da oseti bitno egzistencijalno ispunjenje koje ima i individualnu i socijalnu i prirodnu konotaciju. Čovek mora doći do sebe samog, do drugog čoveka i živog bića, da bi u živeo u ljubavi i u skladu sa prirodom. Nužnost potrebe da se razabere šta je u životu čoveka zapravo sredstvo, a šta cilj, jeste izbor čoveka između postvarenog jednodimenzionalnog bića koje vodi njegovoj propasti i istinskog života u skladu sa prirodom. “Moramo prestati da govorimo kako Zemlju treba izlečiti. Ne treba zemlja da se izleči. Već mi.”¹

Uništavanje i potrošnja prirode kao opšteg dobra Planete jeste problem narušavanja životne sredine preko granica društvene i pravne tolerencije, kada se dovodi u pitanje egzistencija čoveka i mora se razmatrati kao problem kršenja egzistencijalnih prava čoveka. Kolektivna ekološka inteligencija u tom smislu, svoje uporište mora tražiti na polju prirodnog prava. Život čovekov mora biti pravno organizovan; samo u uslovima vladavine prava kao kulturne pojave može se ostvariti čovekova vrlina, jer samo prirodno pravo koje nije ni nacionalno ni klasno, već nadpozitivno, primarno i originerno, pravedno i uzvišeno, može omogućiti život čoveka u skladu sa prirodom. “Odnos između prirodnog i pozitivnog prava ne mora biti odnos neslaganja... Ideja prirodnog prava je objektivisana i ona leži u svakom čoveku. To znači da ona, svesno ili nesvesno, motiviše i rukovodi zakonodavce prilikom regulisanja određenih društvenih pitanja...”². “Pozitivno pravo bi trebalo da sledi poredak koji je uspostavila priroda, jer taj poredak ima idealno važenje”³. Kada je pozitivno pravo vođeno autoritetom uma prirodnog prava, onda se društvenim preobražajem to pravo više približava svojoj prirodnoj matici. Naprotiv, ako je fizička priroda čoveka vođena antiumom, onda se pozitivno pravo udaljava od svoje vrline i završava u pustoši neprava. Na čoveku je izbor između prava kao Pravde ili prava kao nasilja. Ako je izbor nasilje, onda se čovek opredelio za svoje propadanje. Kolektivna, planetarna orijentacija čoveka mora biti u pravcu težnje da mu pozitivno pravo bude ljudsko, pravedno i sigurno. Da bi se takva težnja ostvarila potrebno je da zajedničko planetarno delo bude vođeno racionalnom umnom snagom prirodnog prava. Ako se pravednim smatra “sve ono što stvara i održava sreću uopšte...”⁴, onda kad se pravo shvati i ostvari u harmoniji pravde, tada pravo postaje legitimno u svom izvoru i legalno u svojoj primeni.

Legitimitet egzistencijalnih ljudskih prava sadržan u dokumentima međunarodne zajednice i zakonima nacionalnih prava, ostaje samo okvir lepe sadržine, ako se ne približi legalitetu u primeni tih prava. Intenzitet približavanja legitimiteta i legaliteta u primeni egzistencijalnih ljudskih prava, može se meriti intenzitetom mentalne zagađenosti; u svakom slučaju taj proces približavanja zavisi od stepena kolektivne ekološke inteligencije orijentisane na primenu pozitivnog prava koje je u savršenom skladu sa prirodnim pravom. Naša je sveta dužnost, kako individualna, tako i kolektivna, da učestvujemo u procesu približavanja legitimiteta

¹ Daniel Goleman, isto delo, str. 177

² Toma Živanović, Sistem sintetičke pravne filozofije, izd. Srpske akademije nauka, Beograd, 1959., str. 623-632

³ Giorgio del Vecchio, Pravo, pravda i država; Rasprave iz filozofije prava, Beograd, 1940., str. 115

⁴ Gustav Radbruch, Filozofija prava, Nolit, Beograd, 1980., str. 48

prema legalitetu egzistencijalnih ljudskih prava jer ako tu dužnost ne ispunimo, Priroda će nam uzvratiti udarac – neće nas biti.

5. ZAKLJUČAK

Ekološke sposobnosti koje su nam potrebne da bi danas opstali, moraju biti kolektivna ekološka inteligencija koju usvajamo i savladavamo kao vrsta i koja je raspoređeno prisutna na Planeti. Samo kolektivna ekološka inteligencija može biti pokretač ostvarenja i primene egzistencijalnih ljudskih prava, a jer primenu neće svoditi na običan automatizam, niti je transformisati u pretorsku praksu.

Možda je prerano suditi da li smo u “dužničkoj docnji” prema legalitetu ostvarenja egzistencijalnih ljudskih prava. Ovo zato što zbog nesavršenosti čoveka kao dela prirode, idealnog ostvarenja ljudskih prava nema, niti ga može biti, sve dok čovek, kako kaže Ulpijanus, ne sazna sve ljudske i božanske stvari, a to znači dok ne sazna prirodu u celini i svrhu svog postojanja kao dela prirode.

LITERATURA:

- [1.] S. Perović, Vremenske dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9/2009;
- [2.] S. Perović, Prostorne dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9/2010;
- [4.] Dušan Kosović, Stres, Savana – Beograd i Unireks – Podgorica, 1997.;
- [5.] Clive Ponting, Ekološka istorija sveta – Životna sredina i propast velikih civilizacija, Odiseja, 2009.
- [6.] Jean-Marie Pelt i Franck Steffan, Tajni govor prirode, Geopolitika izdavaštvo, Beograd, 2010.
- [7.] George Plaisance, Foret et santé, Guide pratique de sylvothérapie, Dangles, edicija “Ecologie et survie”, Paris, 1985.,
- [8.] Daniel Goleman, Ekološka inteligencija, Geopolitika izdavaštvo, Beograd, 2010.,
- [9.] Toma Živanović, Sistem sintetičke pravne filozofije, izd. Srpske akademije nauka, Beograd, 1959.,
- [10.] Giorgio del Vecchio, Pravo, pravda i država; Rasprave iz filozofije prava, Beograd, 1940.,
- [11.] Gustav Radbruch, Filozofija prava, Nolit, Beograd, 1980.
- [12.] Alan Beeby, Anne-Maria Brennan, Osnove ekologije, Clio, Subotica, 2008.
- [13.] Rezultati svetskog samita u Rio de Janeiro, Brazil 1992., Savezno ministarstvo za životnu sredinu, Beograd, 1992.
- [14.] Zakon o zaštiti životne sredine (“Službeni glasnik RS” br. 135/2004, 36/2009, 72/2009 i 43/2011)